

КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Комісарчук Р.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін та публічного управління
Донецького державного університету внутрішніх справ*

УДК 343.98.001.36

DOI 10.32782/2663-5666.2024.4.14

ЛОГІКО-ФІЛОСОФСЬКА СТРУКТУРА ТЕХНОЛОГІЇ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Вступ. Сучасні технології є невід'ємною частиною сучасного суспільства та охоплюють широкий спектр питань в правоохоронній сфері через: біотехнології, енергетичні технології, інформаційні технології, матеріальні технології, нанотехнології. Досліджувана нами проблема лежить на стику теорії права та держави, кримінального права, кримінального процесу, кримінології, криміналістики та інших юридичних наук, а також теорії та практики загальної та юридичної конфліктології, філософії, соціології, психології, теорії управління та ін. Йдеться про нову форму зв'язку правових та інших гуманітарних наук з юридичною практикою, щодо загальної організації боротьби; попередження (профілактики) злочинності; правоохоронної діяльності. Використання такої технології – важливий ресурс, що дозволить підвищити ефективність криміналістичного забезпечення діяльності з виявлення, розслідування та попередження злочинів, оскільки злочинці стають все більш винахідливими, а тому технології, що застосовуються правоохоронними органами, повинні відповідати новим викликам у боротьбі зі злочинністю через використання відповідних інновацій для розв'язання проблем, що виникають в цій сфері та впливають на зміни в суспільстві.

Актуальність теми обумовлюється практичною значимістю відповідної проблеми. На сучасному етапі розвитку юридичної науки не створено належної моделі технології боротьби зі злочинністю, оскільки, не розкрито природу криміналістичної ідеології, політики, стратегії та організації боротьби зі злочинністю, попередження (профілактики) злочинності та правоохоронної діяльності, їх місця в структурі технології.

У силу викладеного, дослідження технології боротьби зі злочинністю є одним із актуальних

завдань криміналістики та всього правознавства в цілому.

Дискусії з проблем технології боротьби зі злочинністю у певному форматі відсутні, тому що недостатньо вивчені фундаментальні проблеми теорії, методології та історії сучасної криміналістичної науки. Але, незважаючи на означене, слід визнати незворотним процес становлення нової криміналістичної парадигми, глибоких концептуальних змін у змісті криміналістики, що призведе до оновлення змісту та основних наукових категорій, мети та цінностей криміналістичної наукової спільноти. Докладні дослідження технологічного процесу боротьби зі злочинністю дозволять більш чітко та грамотно забезпечити дотримання прав та інтересів людей, законності та правопорядку у суспільстві, оптимізувати юридичну практику (правотворчу, правозастосовну, судову тощо), спрямовану на ефективне виявлення, розслідування та попередження злочинів, усунення можливості ухвалення незаконних правових рішень.

Тому, **метою та завданням дослідження** є постановка питання можливого визначення логіко-філософської структури технології боротьби зі злочинністю.

Основне завдання правоохоронних органів – боротьба зі злочинністю – складна системна протидія злочинності із застосуванням репресивних та нерепресивних засобів, що являє собою єдність трьох наступних підсистем:

1) загальної організації боротьби зі злочинністю – складний і багатогранний процес, що включає комплексне використання законодавчих, правоохоронних, профілактичних й судових заходів; потребує злагодженої роботи різних державних органів й інститутів, а також активного залучення громадськості для забезпечення безпеки та правопорядку в суспільстві.

2) попередження (профілактика) злочинності є також важливою складовою боротьби зі злочинністю, що потребує комплексного підходу, який включає індивідуальні, соціальні, загальні та кримінологічні заходи. Найефективніша профілактика злочинності полягає у створенні умов, що сприяють розвитку правопорядку та забезпеченню соціальної стабільності. У цьому процесі важливу роль відіграють як державні органи, так і громадські інститути, що сприяють зміцненню правової свідомості та соціальної відповідальності.

3) правоохоронної діяльності – сукупність дій, заходів, що реалізуються державними органами, уповноваженими забезпечувати дотримання законності, правопорядку та захист прав й свобод громадян. Правоохоронна діяльність включає цілу низку функцій, від профілактики злочинності до покарання винних осіб, і має бути побудована на принципах законності, прав людини та ефективного виконання своїх обов'язків. Для забезпечення безпеки громадян та правопорядку правоохоронні органи повинні діяти в межах закону, забезпечувати прозорість своєї діяльності та співпрацювати з іншими органами та громадськістю.

Означене надає можливість структурувати предмет технології боротьби зі злочинністю за трьома вище вказаними базовими напрямками. Враховуючи це, структура технології боротьби зі злочинністю означає таку її будову, розташування основних елементів та зв'язків, які забезпечать їй цілісність, збереження об'єктивно необхідних властивостей й функцій при впливі на неї різноманітних факторів дійсності. Досліджувана технологія – утворення полі-структурне, що включає зокрема логіко-філософську, просторову, функціональну, генетичну, тимчасову, стохастичну й інші структури.

У цій статті вважаємо за доцільне найбільш докладно розглянути лише логіко-філософську структуру технології. Докладний аналіз інших структур технології виходить за рамки нашого дослідження і вимагає самостійного, більш детального їх вивчення.

Вихідним поняттям в логіко-філософській структурі досліджуваної технології виступає поняття «система». Елемент системи – це мінімальна одиниця в складі даного цілого, що виконує в ньому певну функцію. Особливістю системи є її цілісність, незвідність властивостей цілого до суми властивостей що є складовими його елементів, залежність кожного елемента від його місця й функцій в системі. Все,

що міститься в системі (елементи, відносини, зв'язки, процеси, тенденції розвитку) є її «змістом».

Зміст технології боротьби зі злочинністю – це сукупність всіх складових її властивостей, зв'язків й елементів. У літературі існують різноманітні точки зору з приводу елементного складу технології, а також окремих її різновидів. Більшість дослідників соціальних і юридичних технологій, за винятком незначних нюансів, вважають, що технології складаються з ряду дій, що застосовуються в певній послідовності. Підходи до структури соціальних і юридичних технологій є для нас методологічними засадами опису структури технології боротьби зі злочинністю.

Структурний аналіз передбачає дослідження технології боротьби зі злочинністю в діалектичній єдності її змісту та форми. Зміст дозволяє розкрити систему, яку утворюють досліджувану технологію, її внутрішніх властивостей і елементів, а форма – показати способи внутрішньої організації, існування й зовнішнього вираження елементів та властивостей змісту.

Основними інституційними елементами змісту технології боротьби зі злочинністю, на нашу думку, є наступні:

1. Об'єкти технології боротьби зі злочинністю – це різноманітні елементи, процеси та явища, які підлягають впливу криміналістичних, правових, технічних й організаційних заходів з метою виявлення, попередження, припинення та розслідування злочинів. До них належать фізичні об'єкти, інформація, особи, а також соціальні явища, які прямо чи опосередковано пов'язані зі злочинною діяльністю.

2. Предмет технології боротьби зі злочинністю охоплює теоретичні та практичні аспекти дослідження, розробки й впровадження систем, методів, засобів і технологій, спрямованих на виявлення, попередження, припинення, розслідування злочинів та мінімізацію їх наслідків. Означений предмет об'єднує міждисциплінарний підхід, який використовує знання криміналістики, кримінології, права, інформатики, соціології, психології та інших наук. Основні аспекти предмета технології: теоретичні основи; інструменти та методи; організаційний аспект; інновації в боротьбі зі злочинністю; етичний і правовий контекст.

3. Суб'єкти технології боротьби зі злочинністю – особи, організації, установи або їх об'єднання, які здійснюють діяльність із розробки, впровадження, використання та вдосконалення

методів, засобів і технологій для попередження, розкриття, розслідування та припинення злочинів. Суб'єкти діють в межах правового поля, використовуючи криміналістичні, організаційні, інформаційні, технічні й аналітичні ресурси.

4. Система загальносоціальних, спеціально-юридичних та технічних засобів (техніка), які використовуються для загальної організації боротьби; попередження (профілактики) злочинності; правоохоронної діяльності при виявленні, розслідуванні та попередженні злочинів.

5. Система прийомів, способів і методів, а також основи «проміжного» планування й організації діяльності (тактика) щодо загальної організації боротьби; попередження (профілактики) злочинності; правоохоронної діяльності;

6. Система спеціальних методів, прийомів й засобів щодо виявлення, розслідування та попередження конкретних видів злочинів (криміналістична методика) – ґрунтується на загальних теоретичних положеннях криміналістики та враховує специфіку різних злочинних дій.

7. Науково обґрунтовані принципи, перспективні плани, програми і прогнози (стратегія). Стратегія технології боротьби зі злочинністю – комплексна система підходів, принципів, пріоритетів й заходів, спрямованих на забезпечення ефективного використання технологій для попередження, виявлення, розслідування та припинення злочинів, а також на мінімізацію їх наслідків. Базується на інтеграції інноваційних технологій, міждисциплінарному підході, міжнародному співробітництві та правовому регулюванні. Основні напрями: попередження злочинності; підвищення ефективності розслідування; інтеграція технологій у правоохоронну діяльність; захист криміналістичної інформації; підготовка кадрів; міжнародне співробітництво.

8. Превентивні дії й операції в технології боротьби зі злочинністю спрямовані на виявлення, попередження та усунення причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів, з використанням сучасних технологій. Ці заходи ґрунтуються на аналітичному підході, прогнозуванні, моніторингу та інтеграції інноваційних рішень. Основні види превентивних дій: аналітичний моніторинг та прогнозування злочинності; технологічний контроль та моніторинг; біометричний контроль; інформаційна безпека та кібербезпека; освітньо-інформаційні заходи. Основні превентивні операції: інформаційні операції; міжнародні превентивні заходи; профілактичні рейди; технічні операції.

9. Мета і результати технології боротьби зі злочинністю. Основна мета технології боротьби зі злочинністю – створення інтегрованої системи, яка ефективно попереджає, виявляє, розслідує злочини та мінімізує їхні наслідки. На сьогодні основна увага приділяється впровадженню інноваційних рішень, гармонізації методів із міжнародними стандартами та забезпеченню безпеки громадян. Результати технології боротьби зі злочинністю знаходять своє вираження в наступному: гармонізація з міжнародними стандартами; економічні переваги; захист інформаційних ресурсів; інтеграція сучасних технологій; підвищення ефективності правоохоронної діяльності; підвищення рівня довіри суспільства; попередження злочинності. Довгострокові результати: забезпечення стійкості до нових видів злочинності, зокрема кіберзлочинів й транснаціональної злочинності; зменшення криміногенного впливу на суспільство; інтеграція України у світовий простір боротьби зі злочинністю; формування безпечного середовища для громадян, бізнесу та державних установ.

10. Криміналістична політика, як елемент технології боротьби зі злочинністю. Криміналістична політика – це сукупність стратегічних і тактичних напрямів, які регулюють використання криміналістичних методів, засобів і технологій для запобігання, розкриття та розслідування злочинів. Вона є важливим елементом технології боротьби зі злочинністю, забезпечуючи науково обґрунтоване планування та координацію зусиль для досягнення максимальної ефективності в правоохоронній діяльності. Основні цілі криміналістичної політики: ефективне розслідування злочинів; інтеграція з міжнародними практиками; підвищення якості доказової бази; попередження злочинності. Основні напрями: інформаційна та кібербезпека; освітній напрям; регламентація використання криміналістичних технологій; розробка стратегічних підходів до боротьби зі злочинністю; удосконалення методик розслідування. Криміналістична політика виступає основою для організації технологічної боротьби зі злочинністю, задаючи стратегічні пріоритети й забезпечуючи системний підхід до вирішення актуальних завдань у правоохоронній діяльності.

11. Криміналістична ідеологія, як елемент технології боротьби зі злочинністю. Ідеологія боротьби зі злочинністю – система ідей, принципів та цінностей, які визначають напрями, методи й цілі протидії злочинності. Вона формує концептуальні основи для розробки кри-

міналістичних технологій, стратегій і політик, а також спрямовує діяльність правоохоронних органів і суспільства в цілому. Ідеологія є фундаментом, який об'єднує: етичні стандарти; моральні принципи; цінності суспільства. Ідеологія сприяє створенню комплексного підходу до протидії злочинності, забезпечуючи гармонію між технологічними, правовими та соціальними аспектами. Основні складові ідеології боротьби зі злочинністю: баланс між безпекою та правами людини; науковий підхід до протидії злочинності: орієнтація на попередження злочинності; принципи верховенства права; співпраця держави та суспільства.

12. Криміналістична безпека як елемент технології боротьби зі злочинністю – комплекс заходів, стратегій і засобів, спрямованих на захист суспільства, держави, окремих громадян і їхніх прав від кримінальних загроз. Вона є центральним елементом, який визначає ефективність і цілеспрямованість криміналістичних технологій, забезпечуючи їх відповідність сучасним викликам. Безпека виконує кілька ключових функцій: захисну; інтегративну; превентивну; реактивну. На даний час можна визначити наступні компоненти безпеки в боротьбі зі злочинністю: інформаційну; кібербезпеку; соціальну; технологічну; фізичну. Забезпечення безпеки в технологіях боротьби зі злочинністю здійснюється через використання технологій моніторингу; інтеграцію штучного інтелекту; міжнародне співробітництво; ппрофілактику ризиків.

Можна також аналізувати й загальносоціальні аспекти змісту даної технології, виділяючи економічний, політичний, соціально-культурний, етичний, національний та інші види її змісту.

Говорячи про форму технології боротьби зі злочинністю, ми вже згадували про те, що доцільно виділити в ній внутрішню і зовнішню сторони. Зовнішньою формою технології боротьби зі злочинністю виступають різноманітні документи (заяви, клопотання, офіційні акти владних суб'єктів і т.п.), в яких закріплюються попереджувальні дії і операції, прийоми, способи і методи їх здійснення, винесені рішення, мета й результати. До внутрішньої форми, тобто способу організації і внутрішнього зв'язку елементів змісту технології, ми відносимо її процедурно-процесуальні форми. Це процесуальні стадії, провадження й режими, що визначають послідовність і специфіку здійснюваних дій з виявлення, розслідування та попередження

злочинів і прийнятих рішень. Єдність, цілісність і взаємозумовленість усіх компонентів змісту і форми технології боротьби зі злочинністю забезпечується генетичними й функціональними, внутрішніми та зовнішніми, прямими й зворотними, правовими й неправовими зв'язками і відносинами, за допомогою яких здійснюється перенесення енергії, інформації та властивостей, взаємний обмін результатами різних видів правоохоронної діяльності.

Отже, системно-структурний підхід дозволяє досить повно і докладно уявити технологію боротьби зі злочинністю в якості цілісного й самостійного явища, яке характеризується диференційованістю, єдністю та взаємозв'язком (взаємодією) елементів його змісту та форми.

Виходячи з наведеного вище, структуру криміналістичної технології складають наступні елементи: 1. Об'єкти технології боротьби зі злочинністю. 2. Предмет технології боротьби зі злочинністю. 3. Суб'єкти та учасники технології боротьби зі злочинністю. 4. Криміналістична техніка. 5. Криміналістична тактика. 6. Криміналістична методика. 7. Криміналістична стратегія. 8. Превентивні дії й операції технології боротьби зі злочинністю. 9. Мета і результати технології боротьби зі злочинністю. 10. Криміналістична політика. 11. Криміналістична ідеологія. 12. Криміналістична безпека.

Таким чином, технологія боротьби зі злочинністю передбачає використання всієї сукупності юридично-криміналістичних засобів, будучи відображенням або конструюванням їхньої системної взаємодії у вигляді юридично-криміналістичних принципів, правил, прийомів, способів, методів, що застосовуються суб'єктами права для отримання юридично значущих результатів. Під засобами, включеними до поняття «юридично-криміналістичні засоби», розуміються засоби у загальнозживаному значенні – те, за допомогою чого здійснюється вплив на що-небудь, «предмет», «інструмент» забезпечення діяльності, що носить по відношенню до цієї самої діяльності – зовнішній характер. Відповідно, під юридично-криміналістичними засобами нами розуміються різні предмети та явища, з допомогою яких здійснюється юридична діяльність. Термін «засоби», з допомогою якого утворено поняття «юридично-криміналістичні засоби», під ними ми розуміємо також й елементи технології боротьби зі злочинністю (безпеку, ідеологію, політику, стратегію, тактику, методика, об'єкт, предмет та суб'єкти здійснення найефективнішої юридичної діяльності).

Побудована нами горизонтальна схема технології боротьби зі злочинністю відповідає філософському поняттю структури.

Таким чином, технології боротьби зі злочинністю є системним утворенням, структурні елементи яких підпорядковані і перебувають у різноваріантному функціональному взаємозв'язку. Цей зв'язок являє відносини такої залежності, коли використання одного елемента структури технології неможливо без залучення інших її елементів, зміна одного її структурного елемента взаємно обумовлено зміною іншого. Тобто, в нашому розумінні, структура технології є системою функціонально пов'язаних елементів, яка в цілому може успішно функціонувати, тобто виконувати свою роль у тому випадку, коли кожен із елементів, що її утворюють, в даний період часу оптимальний.

На завершення питання про структуру технології боротьби зі злочинністю слід зазначити, що на нормативному, прикладному та доктринальному рівнях поки що не існує детально

опрацьованих технологій зі структурною організацією, що наведена у цій роботі, та, відповідає розкритим вище вимогам системності.

У різних процесуальних кодексах та матеріальних законах закріплені лише загальна схема, принципи та завдання юридичної діяльності. Аспекти власне технології цієї діяльності, свого роду «технологічного знання», не опрацьовані. Тим часом, технологічне знання має характеризуватись рядом специфічних ознак, першою з яких є конкретність, детальність при його розробці, деталізованість, а другим – оформлення положень, що становлять його зміст, у вигляді деякого зведення рекомендацій щодо здійснення будь-якої діяльності.

Тому ми вважаємо, що таке зведення рекомендацій, методик необхідно розробити в рамках технології боротьби зі злочинністю об'єднаними зусиллями криміналістів – вчених-теоретиків та юристів-практиків.

Комісарчук Р.В. ЛОГІКО-ФІЛОСОФСЬКА СТРУКТУРА ТЕХНОЛОГІЇ БОРЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

У статті технологія боротьби зі злочинністю означено як таку, що передбачає використання всієї сукупності юридично-криміналістичних засобів. Під засобами, включеними до поняття «юридично-криміналістичні засоби», розуміються засоби у загальнозживаному значенні – те, за допомогою чого здійснюється вплив на що-небудь, «предмет», «інструмент» забезпечення діяльності, що носить по відношенню до цієї самої діяльності – зовнішній характер. Відповідно, під юридично-криміналістичними засобами нами розуміються різні предмети та явища, з допомогою яких здійснюється юридична діяльність.

Термін «засоби», з допомогою якого утворено поняття «юридично-криміналістичні засоби», під ними ми розуміємо елементи технології боротьби зі злочинністю (безпеку, ідеологію, політику, стратегію, тактику, методіку, об'єкт, предмет та суб'єкти здійснення найефективнішої юридичної діяльності). Побудована нами горизонтальна схема технології боротьби зі злочинністю відповідає філософському поняттю структури.

Таким чином, технології боротьби зі злочинністю є системним утворенням, структурні елементи яких підпорядковані і перебувають у різноваріантному функціональному взаємозв'язку. Структура технології є системою функціонально пов'язаних елементів, яка в цілому може успішно функціонувати, тобто виконувати свою роль у тому випадку, коли кожен із елементів, що її утворюють, в даний період часу оптимальний.

На нормативному, прикладному та доктринальному рівнях поки що не існує детально опрацьованих технологій зі структурною організацією. У різних процесуальних кодексах та матеріальних законах закріплені лише загальна схема, принципи та завдання юридичної діяльності. Аспекти власне технології цієї діяльності, свого роду «технологічного знання», не опрацьовані. Технологічне знання має характеризуватись рядом специфічних ознак, першою з яких є конкретність, детальність при його розробці, деталізованість, а другим – оформлення положень, що становлять його зміст, у вигляді деякого зведення рекомендацій щодо здійснення будь-якої діяльності. Таке зведення рекомендацій, методик необхідно розробити в рамках технології боротьби зі злочинністю об'єднаними зусиллями криміналістів – вчених-теоретиків та юристів-практиків.

Ключові слова: безпека, ідеологія, політика, стратегія, об'єкт технології, суб'єкти технології боротьби зі злочинністю.

Komisarchuk R.V. LOGICAL-PHILOSOPHICAL STRUCTURE OF CRIME-FIGHTING TECHNOLOGY

The technology of combating crime involves the use of the entire set of legal and forensic means, being a reflection or construction of their systemic interaction in the form of legal and forensic principles, rules, techniques, methods, methods used by subjects of law to obtain legally significant results.

Firstly, the means included in the concept of “legal and forensic means” are understood as means in the commonly used sense – that by which an influence is exerted on something, an “object”, an “instrument” for ensuring activity that is external in relation to this very activity. Accordingly, by legal and forensic means we mean various objects

and phenomena with the help of which legal activity is carried out. The term “means”, with the help of which the concept of “legal and forensic means” is formed, we also understand the elements of the technology of combating crime (security, ideology, policy, strategy, tactics, methodology, object, subject and subjects of the most effective legal activity).

The horizontal scheme of the technology of combating crime that we have constructed corresponds to the philosophical concept of structure.

Secoundly, the technology of combating crime is a systemic formation, the structural elements of which are subordinate and are in a multivariate functional relationship. This relationship represents a relationship of such dependence, when the use of one element of the structure of the technology is impossible without the involvement of its other elements, the change of one of its structural elements is mutually conditioned by the change of another. That is, in our understanding, the structure of technology is a system of functionally related elements, which as a whole can function successfully, that is, fulfill its role in the event that each of the elements that form it is optimal in a given period of time.

For example, the presence of such a tool as audio equipment in the technical means of technology necessitates the involvement of other elements of the structure of technology in its practical use: rules, techniques, methods and methods that ensure the possibility of real use of this tool in legal activities.

In conclusion, the question of the structure of technology for combating crime should be noted that at the normative, applied and doctrinal levels there are still no detailed technologies with the structural organization given in this work, which meets the requirements of systematicity disclosed above. In various procedural codes and substantive laws, only the general scheme, principles and tasks of legal activity are enshrined. Aspects of the actual technology of this activity, a kind of “technological knowledge”, have not been worked out.

At the same time, technological knowledge should be characterized by a number of specific features, the first of which is specificity, detail in its development, detail, and the second – the formulation of the provisions that make up its content, in the form of a set of recommendations for carrying out any activity.

Therefore, we believe that such a set of recommendations and methods should be developed within the framework of crime control technology by the joint efforts of criminologists – theoretical scientists and practicing lawyers.

Key words: security, ideology, politics, strategy, object of technology, subjects of crime-fighting technology.